

הביקורת העלתה מקרים, שלא נערך חישוב ריבית על חוב, ששולם באיחור, וכן מקרים שאמנם נערך חישוב כזה, אך הוא נעשה מספר חודשים לאחר סילוק החוב המקורי. במספר מקרים נעשו טעויות בחישוב הריבית.

האגף הודיע למשרד מבקר המדינה, בדצמבר 1977, שטעויות בחישוב הריבית תוקנו, ודרישות תשלום מתוקנות נשלחו לעוסקים.

*

הממצאים מראים, שבמשך שנים לא נקט האגף פעולות, שהיה בהן כדי להבטיח סדרי בקרה וגבייה נאותים במשרד האזורי של מס קניה שבתל-אביב. האגף הודיע, כי הוחל בהסכת ניהול חשבונות מס קנייה למחשב, ובאמצעותו ניתן יהיה לדעתו למנוע ליקויים, כפי שהועלו.

ממצאי מעקב

ניהול פנקסי חשבונות

דו"ח שנתי 27, עמ' 176

ממצאי הביקורת בנושא שלבים בהפעלת הרפורמה במס הכנסה נדונו על-ידי ועדת הכנסת לענייני ביקורת המדינה. בסיוכומיה והצעותיה של הוועדה, הנוגעות לניהול פנקסי חשבונות שאושרו במליאת הכנסת, נאמר:

"הוועדה מייחסת חשיבות רבה לביצוע הרפורמה במס הכנסה כרוחה וכלשונה. לביצוע תקין ויעיל של הרפורמה יש השלכות רציניות על המשק ועל החברה במדינה.

לוועדה הובררו מצד אחד היתרונות המשמעותיים שניתנו לנישומים המנהלים ספרים, ומצד שני ההחמרות שהוטלו על אלה שאינם עושים כן. הוועדה קוראת לשלטונות מס הכנסה להמשיך ולהעמיק שיטה זו מתוך הכרה, כי ניהול פנקסי חשבונות על-ידי הנישומים יקרב השגת המטרה של גביית מס אמת.

הוועדה מקבלת את דעתו של מבקר המדינה, כי הפעלה של חובת ניהול החשבונות על ציבור נישומים גדול תוך תקופה קצרה, היתה משימה לא קלה ומציינת, כי נציבות מס הכנסה עשתה רבות לקראת השגת מטרה חשובה זו.

הוועדה קוראת לנציבות להגדיל מספר הביקורות הנערכות בתחום זה ולהגביר פעולות ההדרכה וההסברה לציבור הנישומים. הוועדה רואה חשיבות ששלטונות המס יתחילו בכל הקדם בבדיקת רמת ניהול הספרים ורשמה בפניה, כי ביוני 1977 הורתה הנציבות על עריכת בדיקות כאלה.

הוועדה ערה לקשיים הרבים שבפניהם עמדה הנציבות בהפעלת הרפורמה במס הכנסה וביניהם בעיות כוח אדם: האגף נאלץ לעבוד בעזרת צווי ריתוק ועובדים רבים עזבו את עבודתם באגף.

הוועדה רושמת לפניה הודעת נציב מס הכנסה, כי נערך כעת סקר לבדיקת מבנה אגף מס הכנסה והצורך בהכנסת שינויים בו.

הוועדה מציינת בחיוב, כי בנושאים רבים תוקנו הליקויים שהועלו ע"י הביקורת.

הוועדה מבקשת ממבקר המדינה לקיים מעקב, כדי לוודא שיתרת הליקויים יבואו על תיקונם".

בחודש ינואר 1978 ערך משרד מבקר המדינה ביקורת חוזרת על הפעולות שנעשו, כדי להביא נישומים עצמאיים לניהול פנקסי חשבונות, ובכלל זה ביקורת מעקב אחר תיקון ליקויים שהועלו בביקורת הקודמת.

כדי לעודד את הנישומים לנהל פנקסי חשבונות ולסייע לרשויות המס לאכוף את ניהולם בהיקף רחב, נקבעו תמריצים לנישומים המנהלים פנקסים והוטלו סנקציות על נישומים שאינם עושים כן. בין היתר נקבע, שנישום המנהל פנקסי חשבון נהנה מיתרונות בחישוב המס: שיעור מס התחלתי מופחת על הכנסה מיגיעה אישית — 25% במקום 35% (על 36,000 הלירות הראשונות בשנת המס 1975 ועל 42,000 הלירות הראשונות בשנת המס 1976). לעומת זאת, הוגדלו שיעורי המס ב-10% מההכנסה, שלגביה היה חייב נישום בניהול חשבונות ולא ניהלם בשנה הראשונה, ובשיעור 20% מההכנסה כאמור בכל שנה שלאחר מכן.

גזירות מס הכנסה ומס רכוש הורחה לפקדי השומה להקל עם נישומים שהיו חייבים לנהל פנקסי חשבונות, והחלו לנהלם באיחור לפי ההוראות. יש לראות נישומים, שחוייבו בניהול פנקסים החל מ-1.10.1975 והחלו לנהלם לאחר מכן, אך תוך שנת המס 1975, כאילו ניהלו פנקסים במועד ולחשב את המס שלהם לפי השיעור ההתחלתי המופחת; לא להגדיל את שיעורי המס לשנת 1975 לנישומים שהיו חייבים בניהול פנקסים עוד לפני הרפורמה והחלו לנהלם לאחר תחילת שנת המס 1975, אולם לא יאוחר מ-1.10.1975; ולא לערוך שומות מחמירות בגין שנות מס קודמות לנישומים, שהיו חייבים לנהל פנקסי חשבונות אך החלו לנהלם רק בתחילת שנת המס 1976. יעקב התנגדות של חלק מציבור הנישומים לדרישות ניהול הפנקסים הטיל שר האוצר, במאי 1977, על ועדה של שלושה רואי-חשבון, לבחון את התאמת הוראות ניהול הפנקסים לסוגים מסוימים של עסקים. באמצע נובמבר 1977 המליצה הוועדה, ברוב דעות, על שינויים בהוראות הקיימות, ועל מתן פטור והקלות בניהול פנקסים. עד אמצע פברואר 1978 לא סוכם הדינוים בהמלצות הוועדה.

הדרכה ובקרה על ניהול פנקסים

כדי לעודד נישומים לנהל פנקסי חשבונות ולהדריכם וכדי לאתר נישומים, שאינם מציינים להוראות, ערכה הנציבות מבצעים של ביקורים שיטתיים אצל נישומים, אשר חוייבו בניהול פנקסי חשבונות. הביקורים נערכו, על פי רשימות שהנציבות הנפיקה, של נישומים שהוחלה עליהם חובת ניהול חשבונות ואצל נישומים שלא היה ידוע כי הם מנהלים פנקסים.

בחודשים יולי עד אוקטובר 1977 ערכה הנציבות מבצע נוסף של ביקורים אצל נישומים, שלא היה ידוע לפקיד השומה אם הם מנהלים פנקסים, וכאלה שלא ניהלם, לפי דיווחיהם או לפי ממצאי ביקורים קודמים. תחילה נבדק תיקו של הנישום ונאספו נתונים על ניהול פנקסים; כשלא נמצאו נתונים בתיק, נערכו ביקורים. פקידי השומה נדרשו להעביר למחלקת החקירות תיקים של נישומים, שבביקור בעיסקם נמצא שלא החלו עדיין לנהל פנקסים. אין בידי הנציבות נתונים על היקף הבדיקות והביקורים שנערכו במבצע. הנציבות הורחה לערוך מבצע ארצי של ספירת מלאי במשך 10 ימים באוגוסט 1977. הכוונה היתה לבדוק ב-3,600 בתי עסק של נישומים, בעיקר בענפי המסחר הקמעונאי, ולפחות 85% מהם אצל נישומים שאינם מנהלים פנקסים. החוליות שהשתתפו במבצע, נדרשו, נוסף על בדיקת המלאי, גם לנסות לגלות מקרים שבהם הועלמו תשלומי שכר. המבצע נועד להמריץ נישומים שניהלו פנקסים ולספק מידע חשוב לביסוס שומות של נישומים שאינם מנהלים פנקסים. מאחר שהזמן, שהוקצב לתכנון המבצע ולהתארגנות לקראתו, לא איפשר לבחור באופן נאות את הנישומים, שאצלם תיערך הבדיקה ואף לא לגייס כוח אדם בהיקף הדרוש וברמה מתאימה, נערכו במסגרת המבצע כ-2,800 ביקורים, ורק כ-600 מתוכם אצל נישומים שלא ניהלו פנקסים.

היקף האוכלוסייה שהחלה לנהל פנקסים

במסגרת הרפורמה במס הכנסה הורחבה חובת ניהול פנקסי חשבונות על כל ציבור העצמאיים, למעט קבוצות קטנות, כגון אלה שהכנסותיהם באות משכר דירה, מריבית או מדיבינדו.

סך כל הנישומים העצמאיים היה באמצע ינואר 1978, על פי נתוני הנציבות, 221,300; מתוכם 37,100 היו פטורים מחובת ניהול פנקסים. מבין 184,200 החייבים בניהול פנקסים החלו לנהלם, עד אמצע ינואר 1978, 130,500 נישומים (71%); 31,200 נישומים (17%) לא ניהלו פנקסים; 22,500 נישומים (12%) טרם אותרו או שאין פקידי השומה יודעים, אם החלו לנהל פנקסים.

הנציבות המציאה למשרדי השומה מזמן לזמן רשימות של שתי קבוצות נישומים, שלפי המרשם המנוהל במחשב הוחלה עליהם חובת ניהול חשבונות ב-1.10.1975 וב-1.4.1976. בסוף נובמבר 1976 נכללו ברשימות 118,800 נישומים; כ-62,500 מהם דיווחו שהחלו לנהל פנקסים, כך שנתרו, עדיין, 56,300 (47%) נישומים שלא ניהלו פנקסים, או שמשרדי השומה עוד לא וידאו, אם הם מנהלים אותם.

בתקופה שבין נובמבר 1976 לינואר 1978 גדל מספר הנישומים בשתי קבוצות אלה והגיע ל-134,300; הגידול נבע בעיקר מתוספת של נישומים חדשים לרשת הנישומים העצמאיים וכן מתיקוני סיווג של נישומים. לפי נתוני הנציבות החלו 90,000 מתוכם לנהל פנקסים, כך שבינואר 1978 עדיין נותרו 44,300 נישומים (33%) שלא החלו לנהל פנקסים, או שמשרדי השומה עוד לא בררו אם החלו לנהלם.

בסוף ינואר 1977 עוד לא היו נתונים מעודכנים על היקף ניהול פנקסי חשבונות על-ידי 8,800 הנישומים, שלא ניהלו פנקסים עוד לפני הרפורמה, אף כי היו חייבים בכך.

על פי נתונים של הנציבות, לאמצע ינואר 1978, החלו 7,500 לנהל פנקסים; 800 טרם אותרו ו-500 עדיין אינם מנהלים פנקסים.

עד סוף ינואר 1977 עוד לא נערכה בדיקה של ניהול פנקסים על-ידי 24,600 חקלאים, אשר חוייבו בניהולם החל מ-1.10.1976.

על פי נתוני הנציבות לאמצע ינואר 1978, גדל היקף קבוצה זו והגיע ל-25,900 נישומים; 17,900 מהם דיווחו, שהחלו לנהל פנקסים (69%).

חובת שימוש בסרט קופה רושמת הוחלה על סיטונאים, קמעונאים, ונישומים במספר ענפי כלכלה. היא הופעלה בהדרגה מ-1.10.1976.

על פי נתוני הנציבות ליום 1.4.1977 חלה חובת רישום התקבולים בסרט קופה רושמת על כ-44,000 נישומים. לחלופין, רשאים נישומים לרשום את תקבוליהם בדרך של הוצאת חשבונית לכל עסקה. הנציבות לא דרשה מן הנישומים להצהיר, בדו"ח השנתי לשנת המס 1976, על השימוש בסרט קופה רושמת בעסקם או על ניהול מערכת חליפה ע"י הוצאת חשבונית לכל עסקה. מהנתונים שקיבלה הנציבות, על פי דרישתה, מחברות המשווקות קופות רושמות, עולה שמאז הפעלת הרפורמה ועד אוקטובר 1977 נמכרו בסה"כ כ-9,800 קופות רושמות, כולל לחברות ולנישומים שהיתה כבר קופה רושמת ברשותם. מנתונים אלה יוצא, שרק חלק קטן מציבור הנישומים העצמאיים, שהוייבו בשימוש בקופה רושמת, רכש קופות. אמנם קיימת אפשרות של הוצאת חשבונית לכל עסקה, במקום שימוש בקופה רושמת, אך דרך זו ישימה רק בענפים אשר בהם ההיקף היומי של העסקאות הינו מועט.

הדיווח שלפיו החלו לנהל פנקסים 53% מן הנישומים, שחויבו בניהול פנקסי חשבונות, נעשה בחלקו על פי הצהרות הנישומים ללא בדיקה.

הדיווח על ניהול פנקסים המשיך להתבסס, בחלק מהמקרים, על הצהרות הנישומים או על פרטים שאותם ציינו הנישומים בדו"חות השנתיים, ללא בדיקת הפנקסים. הנתונים בדבר נישומים חקלאים, שהחלו לנהל פנקסים, מבוססים בעיקר על הצהרות של הנישומים או ארגוניהם.

הדיווח שנעשה על סמך הביקורים בעסקים אינו מתייחס לרמה של מערכת החשבונות הנדרשת מכל נישום על פי הענף של עיסוקו והיקף מחזורו או מספר עובדיו. הנציבות החליטה לדחות את הבדיקות השיטתיות של איכות ניהול פנקסי החשבונות, כדי לעודד ואף לאכוף תחילה הפעלה רחבה ככל האפשר של ניהולם.

1. משרד מבקר המדינה עמד על הצורך לעדכן מדי פעם את סכומי המחזור, בעוד מועד, בהתאם לשינויים ברמת המחירים. מאז יולי 1976 עד אמצע פברואר 1978 לא עדכנה הנציבות את סכומי המחזור.

2. במסגרת המבצע שהחל ביולי 1977 תכננה הנציבות לערוך גם בדיקות איכות של פנקסי החשבונות. לדברי הנציבות, עקב קשיים בגיוס עובדים ותחלופתם צמצמה את

במצע בדיקת האיכות והתמקדה בבדיקה של נישומים שאינם מנהלים פנקסים או שעדיין לא נבדקו כלל.

באמצע דצמבר 1977 החלה הנציבות במצע נוסף, המתוכנן לארבעה חודשים, ומתמקד בענפי המסחר הקמעונאי. פקידי השומה נדרשו לבדוק ולקבוע את רמת הניהול המתאימה לעסק, לבדוק את שלמות הרישום השוטף של תקבולים בספר הפדיון היומי או בסרט הקופה הרושמת ואת תקינות החישוב והרישומים ולערוך ספירת קופה.

הנציבות הודיעה, שהיא מתכננת להגביר בשנת 1978 את בדיקות האיכות של ניהול הפנקסים ורמתם, ולערכן באופן שוטף. לצורך זה אף אושרו לה 120 תקנים למבקרי חוץ קבועים בתחום ניהול הפנקסים. למבקרי החוץ מתכננת הנציבות השתלמות מקיפה, בת שלושה שבועות, לעומת הדרכה קצרה, בת ימים ספורים, שניתנה עד כה למבקרי החוץ.

בנובמבר 1976 הורתה הנציבות למשרדי השומה להעביר למחשב, עד לסוף דצמבר דיווח על ניהול הפנקסים על-ידי הנישומים. הנציבות תכננה להוסיף לנתונים המוחזקים במחשב לגבי כל נישום גם נתונים על ניהול פנקסים ותקינותם ועל השימוש בקופה רושמת, כדי שתאפשר הפעלה ממוכנת של ההקלות וההחמרות למיניהן לגבי הנישום וגם כדי שימשו מקור לתכנון פעולות אכיפה. הנתונים שרוכזו ברשימות עד אז לא התייחסו, כאמור, לתקינות הפנקסים, כך שהנציבות נאלצה לוותר על מידע זה ולהסתפק בעצם הקביעה, שהנישום מנהל ספרים, כאילו הספרים הם תקינים.

מיון הנישומים, לכאלה המנהלים פנקסים ושאינם מנהלים אותם, על פי רישומי הנציבות, נקלט במחשב, אבל חלק מהנתונים עדיין התבסס על הצהרות הנישומים. באמצע דצמבר 1977 החלה הנציבות להורים למחשב פרטים על רמת הניהול ואיכות הפנקסים.

בעקבות הטלת חובה כללית של ניהול פנקסי חשבונות היה מקום לסיווג חדש של תיקי הנישומים, מותאם להוראות שהותקנו ושהוספו, לפי רמות הניהול השונות. עוד לא הוחל בסיווג התיקים, כיוון שלא כולם כוללים נתונים מעודכנים וכן עקב הקושי בהקצאת כוח אדם הדרוש למשימה זו.

עד לינואר 1978 לא היה בידי הנציבות סיווג מעודכן של הנישומים המתחייב לרמה של מערכת החשבונות הנדרשת מהם, על פי הענף של עיסוקם והיקף מחזורם או מספר העובדים. ניתן היה לערוך סיווג זה מתוך נתונים שבתקי הנישומים ולהשלימם על ידי דרישה של פרטים נוספים בטפסי הדו"חות השנתיים לשנת המס 1976. הנציבות לא דרשה פירוט נתונים אלה בדו"חות וטרם ריכזה נתונים המצויים בתיקים.

חקירות ותביעות פליליות

הנציבות החליטה להגביר את הטיפול המשפטי בנישומים שהיו חייבים לנהל פנקסים. מכסת התיקים להעברה למחלקת החקירות של הנציבות בשנת 1976 נקבעה ל-10,000 ומתוכם כ-2,000 תיקים להגשת תביעות פליליות. עד דצמבר 1976 הועברו אל המחלקה כ-6,800 תיקים ומהם הוגשו לפרקליטות כ-1,600 תיקים. מחלקת החקירות נאלצה להחזיר למשרדי השומה תיקים רבים, כיוון שהמשרדים לא הקפידו די הצורך על בחירתם.

עד סוף מארס 1977 הועברו למחלקת החקירות כ-8,500 תיקים בלבד שמתוכם הועברו להגשת תביעות פליליות כ-2,600 תיקים. לשנת 1977 תיכננה הנציבות להעביר לחקירות 6,000 תיקים של נישומים שהיו חייבים לנהל פנקסי חשבונות ולא ניהלו, מתוכם כ-1,500 תיקים להגשת תביעות פליליות. במאי 1977 הורה הנציב שלא להעביר למחלקת החקירות תיקי נישומים מתוך אלה שלגביהם בדקה הוועדה של רואי החשבון (ראה לעיל) את התאמתן של הוראות ניהול הפנקסים, עד לסיום עבודת הוועדה ויישום המלצותיה.

מאפריל 1977 ועד אמצע ינואר 1978 העבירו משרדי השומה למחלקת החקירות רק כ-2,900 תיקים, מתוכם העבירה המחלקה כ-850 תיקים להגשת תביעות פליליות. גם בשנה זו החזירה המחלקה למשרדי השומה תיקים רבים, מאחר שהמשרדים לא הקפידו די הצורך על בחירתם.

פעולות מודיעין והרחבת רשת הנישומים במס הכנסה

דו"ח שנתי 26, עמ' 251

מידע ממקורות חוץ

לא תמיד התנהלו פעולות איסוף המידע בהתאם לתכנונה של מחלקת המודיעין וקרה, שהמקור, שאליו פנתה המחלקה לקבלת המידע, לא שיתף פעולה.

לא חלה התקדמות בתחום זה. מקורות, שאליהם פנתה המחלקה לקבלת מידע, לא שיחפו תמיד פעולה וחלו עיכובים בקבלתו.

מידע מתוך דיווחים על ניכויים במקור

קבלני בנייה לא הגישו דו"חות על ניכוי מס במקור מתשלומיהם לקבלני משנה בשנות מס 1971-1972 מבלי שמשרד השומה הטיל עליהם קנסות פיגורים בשל כך. לא הגיעו לתיקים שבמשרדי שומה חלק מהטפסים, שכללו מידע על תשלומים של קבלנים, העשוי להוות תרומה גדולה לטיב השומה של קבלני המשנה, שברובם לא ניהלו ספרי חשבונות. בפברואר 1976 הודיעה נציבות מס הכנסה, כי היא מתכננת הקמת מוקד ניכויים ממוכן, הכולל שיטה יעילה יותר, שתבטיח אכיפה אפקטיבית, גם על הגשת דו"חות שנתיים של חייבים בניכויים שלא משכר.

בסוף שנת 1976 הוחל בהפעלת מוקד הניכויים והוא כולל מערכת ממוכנת למעקב אחר הגשת הדו"חות על ניכויים. תכנית המחשב כוללת הטלת קנסות על חייבים בניכוי מס, שלא הגישו דו"חות במועד.

מידע מתיקי נישומים

על פי נוהל, שקבעה נציבות מס הכנסה, על עובדי מדור המודיעין היה להוציא מידע מדו"ח הנישום בשלב קבלת הדו"ח. במשרדי שומה שנבדקו לא נהגו המדורים להוציא מידע מהדו"חות שהתקבלו במשרד. על מפקח היה, בעת טיפולו בעריכת שומה לבחור ולהוציא מהתיק מידע, העשוי לסייע בעריכת שומות לנישומים אחרים ולהעבירו על גבי טופס הנועד לכך לתיקיהם. כאשר כמות המידע להעתקה מתיק זה או אחר גדולה, היה על המפקח להעביר את התיק למדור המודיעין, לשם הוצאת מידע. היחס בין כמות המידע, שהוצאה מהתיקים, לבין מספר התיקים היה שונה מאוד ממשרד למשרד.

בבדיקה מסורגת, שנערכה בשלושה משרדי שומה נמצא כי המפקחים העורכים שומות בתיקים שנבחרו לטיפול במסגרת מדגם, מוציאים בדרך כלל מידע מהתיקים על גבי הטופס המיועד לכך; כאשר כמות המידע להעתקה גדולה, מעביר המפקח את התיק למדור המודיעין לשם הוצאת המידע.

איתור זיהוי והפצה

בעקבות החלטתה של הנציבות להפעיל את שיטת השומה העצמית והבדיקה המדגמית החל בשנת מס 1974, הופצו מעטפות מאותרות הנוגעות לאותם תיקים, שנבחרו לטיפול בעריכת שומות לפי תוכנית העבודה ובמסגרת המדגם, בספטמבר 1975; תוספות לאלה הופצו בינואר 1976. כיוון שחלק מעבודת השומה נעשה סמוך לקבלת הדו"חות — שהמועדים החוקיים להגשתם הם ה-30 ביוני וה-31 באוגוסט שלאחר תום שנת המס — חשוב להקדים ככל האפשר את מועדי ההפצה של מעטפות המידע, ובכך להבטיח ניצולו המלא בעת עריכת השומות.

רוב מעטפות המידע לתיקי מדגם לשנת המס 1975 הופצו באוקטובר 1976 וחלק נוסף בינואר 1977. בבדיקה מסורגת של תיקי מדגם נמצא, שהדבר לא פגע בטיב השומות כיוון שהשומות נערכו באיחור ובהיקף קטן (ראה פרק שומה מדגמית בתיקי מדגם בדו"ח זה). מעטפות המידע לשנת המס 1976 יופצו, לפי הודעת הנציבות, לאחר שיורכבו רשימות המדגם לטיפול בדו"חות של אותה שנת מס.

פעולות איתור על-ידי המדורים

כלי האיתור (אלפון, זהותון, כרטסת, פנקס הבוחרים וקובץ מרשם התושבים) במשרדי השומה ירושלים ותל-אביב נמצאו קרועים וחסרי דפים.

בספטמבר 1977 הופצו אלפונים וזהותונים לכל משרדי השומה ובפברואר 1978 הוחל בעדכון והדפסה של אלפון וזהותון חדשים. בספטמבר 1977 הופץ גם למשרדי השומה פנקס הבוחרים; פרט למשרדי השומה בתל-אביב, שלפי התכנון יופץ להם בפברואר 1978.

בבדיקה של אלפי פריטי מידע שנמצאו במועד הביקורת בשלבי טיפול שונים במדורים נמצא, שתהליך הטיפול היה ממושך מאוד והגיע עד לשלוש שנים.

המחלקה הנהיגה שיטה של מעקב ממוכן אחר הטיפול של המדורים בפריטי מידע המועברים אליהם.

פקיד שומה לגבייה מיוחדת (פשל"מ)

זו"ח שנתי 26, עמ' 262

תנועת תיקים וקצב הטיפול

מחלקת המודיעין של נציבות מס הכנסה ומס רכוש הפיצה לפקידי השומה ובמקביל לפשל"מ מידע על פשיטות רגל ועל פירוק, כינוס נכסים ומחיקה של חברות; פקידי השומה נדרשו להעביר את תיקי הנישומים האלה לטיפולו של פשל"מ, ועל פשל"מ היה לנהל מעקב, כדי לוודא את קבלת התיקים ממשרדי השומה. פשל"מ לא הקפיד על קיום מעקב שוטף אחרי העברתם של תיקים כאלה.

מאז ספטמבר 1977 מקפיד פשל"מ על מעקב שוטף אחרי העברת תיקים של נישומים שבפשיטת רגל, בפירוק או בכינוס נכסים. הטיפול בחברה במחיקה הועבר ביולי 1977 מפשל"מ אל פקידי השומה.

פשל"מ היה חייב לטפל בתיקים שהועברו אליו, כל עוד הנישומים היו במצב חריג. אם הנישום חזר לפעילות רגילה, על פשל"מ להחזיר את תיקו לטיפולו של משרד השומה, שממנו הועבר, ואם חדל הנישום להיות פעיל — לסגור את התיק. בבדיקה נמצאו תיקים שאפשר היה לסגור אותם או להחזירם לפקידי השומה, שמהם הועברו, ובהם כאלה שפשל"מ המשיך להחזיק בהם למעלה משנה לאחר שסיים את טיפולו בהם. במשך כל התקופה מאז הקמת פשל"מ באוקטובר 1968 ועד 31.3.1975 הוחזרו או נסגרו לאחר גמר הטיפול בפשל"מ 22% בלבד מכלל התיקים, שהועברו לטיפול היחידה. בתקופה זו סיים פשל"מ את הטיפול רק ב-15% מתיקי חברות קשות גבייה שהועברו לטיפולו; בפחות מרבע מתיקי העצמאים קשי גבייה וב-40% מתיקי החברות במחיקה.

לפי המלצתה של ועדה לבדיקת דרכי העבודה בפשל"מ, החליטה הנציבות במאי 1977, כי לפשל"מ יועברו רק תיקים של נישומים שבפשיטת רגל, בפירוק, בכינוס נכסים ובמחיקה. בתקופה אפריל-דצמבר 1977 האיץ פשל"מ את קצב סגירתם והחזרתם של התיקים שהיו בטיפולו: לעומת 201 תיקים שנקלטו בפשל"מ נסגרו או הוחזרו באותה תקופה 829 תיקים ובהם 418 תיקים של נישומים קשי גבייה, מנותקים ונפטרים.

עריכת שומות

הנציבות לא גיבשה קווי פעולה, שהיה בהם כדי להתגבר על הפיגור בעריכת שומות בפשל"מ ולעדכן באופן שוטף את השומות בתיקים שהתקבלו בפשל"מ.

בספטמבר 1977 הורתה הנציבות על חיסול הפיגור בשומות על-ידי עריכת שומות ממוחשבות — שומות בעזרת מחשב על פי מקדמים — לשנות המס 1971-1974 לעצמאיים, שלא היו חייבים בניהול פנקסים לפני הרפורמה, ושתיקיהם במשרד הפשל"מ; כן הוחל בעריכת שומות במשרד באופן ידני לנישומים קשי גבייה.

נישומים בפשיטת רגל, בפירוק או בכינוס נכסים

על נשייה של חברה הנמצאת בפירוק או בכינוס נכסים ועל נושיו של פושט רגל לתבוע את חובם עלידי הגשת הוכחת חוב למפרק, לכונס או לנאמן. ועל פשל"מ היה להגיש הוכחת חוב סמוך לקבלת התיק; היה עליו גם לדאוג לעדכון השומות ולהכללת המס המגיע לפיהן בהוכחת החוב. בבדיקה מדגמית של תיקי חברות שנמצאו בפירוק על פי צו של בית המשפט ובכינוס נכסים, ושל תיקי עצמאים פושטי רגל נמצאו מקרים אחדים, שבהם לא היה טיפול נאות בהגשת הוכחות חוב.

פשל"מ מקפיד על הגשת הוכחת חוב סמוך לקבלת התיק, וכאשר לא גערכו שומות לכל שנות המס, הוא מודיע למפרק, לכונס או לנאמן על קיומו של חוב, שסכומו טרם נקבע.

עם קבלת החלטה על פירוק מרצון עלידי חברים, חתמו מנהלי החברה על התצהיר, שלדעתם תוכל החברה לפרוע את חובותיה תוך 12 חודשים מהתחלת הפירוק. 17 מתוך 60 חברות בפירוק מרצון, שתיקיהן נבדקו, לא פרעו את חובותיהן למס הכנסה, אף שעברו שנים מהחלטת הפירוק. ופשל"מ לא נקט יוזמה במקרים אלה כדי להפוך את הפירוק מרצון של החברה לפירוק עלידי בית המשפט.

פשל"מ החל להגיש בקשות לפירוק עלידי בית המשפט של חברות, שהיו בפירוק מרצון ולא פרעו את חובותיהן למס הכנסה תוך 12 חודשים מהתחלת הפירוק; בתקופה ספטמבר-דצמבר 1977 ניתנו צווי פירוק בשבעה תיקים כאלה.

פשל"מ לא היה ערוך לטיפול שוטף בשומות ובגביית מס מהכנסות של פושט רגל, שלאחר מתן הצו, או בהכנסות אשתו של פושט רגל.

פשל"מ מקפיד לדרוש מכל פושט רגל דו"ח על הכנסותיו והכנסות אשתו. בשנה שאחרי פשיטת הרגל ובמקרים שקיים מקור הכנסה שלא ממשכורת, עורך פשל"מ שומה וממשיך לדרוש דו"חות ולערוך שומות כל עוד התיק בטיפולו.

חברות במחיקה

רשם החברות מפרסם ברשומות הודעה על כוונתו למחוק שמה של חברה מפנקס החברות בתום שלושה חודשים מיום ההודעה. עליפי נוהל שקבעה הנציבות, על הגובה הראשי בפשל"מ להתנגד למחיקה של חברה, שיש לה יתרות חוב או שעשוי אצלה להתהוות חוב עלידי עריכת שומות שטרם נערכו. אם התברר, כי החברה כבר נמחקה מפנקס החברות, ללא ידיעת פקיד השומה, על הגובה הראשי — באישור הנציבות — לפנות לפרקליטות המחוז בבקשה שינקוט צעדים להחייאתה של החברה, ולאחר שביהמ"ש נענה לבקשה והמחיקה בוטלה — ניתן ליזום את פירוקה לשם גביית החובות. בדיקה של 34 תיקי חברות במחיקה העלתה כי עד מאי 1975 לא טיפל פשל"מ כלל ב-31 מהן. לגבי 15 חברות התקבל מידע שלפיו הן נמחקו, ו-6 מהן חובות, שפשל"מ לא פעל לגבייתם.

ביולי 1977 הודיעה הנציבות לפקיד השומה, כי הגיעה לסיכום עם רשם החברות, לפיו הוא ימסור למחלקת המודיעין בנציבות רשימה של חברות שיש כוונה למחוקן; חברה לא תימחק לפני תום ששה חודשים מיום מסירת הרשימה. בספטמבר 1977 החל פשל"מ בטיפול שיטתי בתיקי חברות במחיקה, ומבין 716 תיקים שהיו בפשל"מ במועד זה הוא גמר עד סוף דצמבר את הטיפול ב-152 מהם, שהם כ-21%, והגיש חמש בקשות לביטול מחיקות.

מחיקת חובות

בהכנת תיקים לוועדה המשרדית לטיפול בחובות מסופקים חלו עיכובים, וכתוצאה מכך לא התכנסה הוועדה מאז נובמבר 1973.

הוועדה מתכנסת באופן סדיר וממליצה על מחיקת חובות, שהוצעו למחיקה עלידי המשרד.

פעולות יחידת מס עזבון

דו"ח שנתי 26, עמ' 270

דיווח על עזבונות ואיתורם

היחידה לא נקטה פעולה יזומה לגילוי עזבונות.

לא חל שינוי בתחום זה, לדברי היחידה בגלל קשיי כח אדם.

עוד בביקורת משנת 1969 הוצבע על כך, שמידע רב המגיע ליחידת מרשם השותפויות ומרשם המקרקעין לא היה מנוצל להעמקת הביקורת. למרות שחשיבות המידע ממקורות אלה הודגשה בהערות שר האוצר לדו"ח השנתי 19, עמ' 44, ובהוראות פנימיות של נציבות מס הכנסה ומס רכוש, לא תוקן הליקוי ולא עוד אלא שהיחידה אף חדלה לקבל מידע מהרשמים כאמור. מהסוג הנדון ולא עמדה על המשך קבלתו.

על פי הצעת תזכיר — הצעת חוק מס עזבון (תיקון מס' 8), תשל"ז—1977 מיום 26.5.1977 לא תיעשה שום פעולה בנכסיו של הנפטר ללא אישורו של מנהל מס עזבון פרט למקרה שהנכס נרכש מהנפטר עצמו. בדרך זו מובטח שהיחידה תקבל מידע בדבר קיומם של הנכסים. תזכיר הצעת החוק נמצא עדיין בטיפולו של משרד האוצר.

עריכת שומה

ערכם של מוניטין ושל מניות, שאינן נסחרות בבורסה, נקבע על פי משא ומתן. הנציבות הודיעה כי תוקם ועדת מומחים, שחבריה יהיו בעלי תואר של רואה חשבון, שמתפקידיה יהיה ליעץ למנהל בתיקים הדורשים מומחיות בקביעת ערכם של מניות ומוניטין.

ועדת מומחים להערכתן של מניות שאינן נסחרות בבורסה הוקמה בספטמבר 1976, ופועלת מאז.

קצב עריכת השומות הסופיות לא הוזיק את מספר הדו"חות המתקבלים. בסוף יוני 1975 היו בידי היחידה כ-8,900 תיקים שהטיפול בהם טרם הסתיים.

במבצע שערכה היחידה ביולי 1976 היא חיסלה את כל הפיגורים בטיפול בתיקים שהתקבלו בה עד שנת 1970; ביוני 1977 החלה בחיסול הפיגורים בתיקים שהתקבלו בה בשנים 1971—1972 ועד מחצית פברואר 1978 הסתיים הטיפול ב-1,810 התיקים. אין בידי היחידה ריכוז נתונים בדבר התיקים שהטיפול בהם טרם הסתיים.

גבייה

בידי היחידה לא היו נתונים מרוכזים על הרכב יתרת החוב ועל תקופת הפיגור בגבייה — גיל החובות; לא היו נתונים על הסכום, שלגביו נעשו הסדרי תשלומים ועל הסכומים השנויים במחלוקת בשל השנות, או בשל ערעור בבית משפט.

יתרת החובות הכוללת ליום 31.1.1978 הייתה לפי הנתונים ביחידה 222,595,434 ל"י. עדיין אין פירוט למיון החובות.

היחידה נהגה לוותר על גביית ריבית, נלא שנרשם הנימוק לכך.

בספטמבר 1977 הונהג טופס בקשה להקטנת ריבית או לביטולה ובו על העובד לנמק את המלצתו.

בעת עריכת הסדרי תשלומים מקבלת היחידה מהיורשים ו/או ממנהלי העזבונות המחאות דחיות לכיסוי תשלומים לתקופה עד שלוש שנים. בעת הביקורת היו בידי היחידה כמה מאות המחאות דחיות, שהוחזקו יחד עם מסמכים אחרים בעלי ערך כספי בארון ברזל רגיל.

בפברואר 1976 הותקנה בקיר כספת להחזקת המחאות דחיות.

גביית מסים על רכב נוסעים

דו"ח שנתי 25, עמ' 194

לפי סעיף 131 לפקודת המכס כולל הערך לצרכי מכס את מחיר הטובין ואת כל/ההוצאות הכרוכות במסירת הטובין בנמל היבוא. הוצאות אלה כוללות את מחיר ההובלה, פרמית הבי-טוח, מסי נמל ועמלות. בבדיקה מדגמית של כ-120 רשימוני יבוא של רכב נוסעים, ששוחרו בבית המכס תל-אביב-יפו באפריל 1973 ובמארס 1974, נמצא, כי בחלק ניכר מהמקרים לא צורפו כלל מסמכים ואף לא חשבונית הספק ובמקרים אחרים צורפו מסמכים הקשורים ליבוא של רכב ממשלוח אחר, והנתונים שבהם לא התאימו לאלו שהוצהר עליהם ברשימון היבוא. המעריכים לא הקפידו על כך, שיצורפו המסמכים הדרושים ובשל כך לא יכלו למלא את חובתם ולבדוק את המוצהר ברשימון לא מבחינת מחיר ולא מבחינת הביטוח וההובלה.

בנובמבר-דצמבר 1977 ערך משרד מבקר המדינה בדיקה מדגמית של 33 רשימוני יבוא של רכב נוסעים, ששוחרו בבית המכס תל-אביב-יפו בשנים 1975, 1976 ו-1977. נמצא, שבכל המקרים צורפו לרשימונים כל המסמכים הדרושים וחשבונית הספק.

בבדיקה השוואתית של כ-320 רשימוני יבוא, שהתייחסו למשלוח אחד של מכוניות, ששוחרו במשך כמה חודשים, נמצא שברוב המקרים הצהיר היבואן על מחירים שונים של מכוניות שונות מאותו דגם, שנכללו במשלוח האמור, כאשר בחשבונית הספק, שצורפה לרשימון האחסנה, לא היו הבדלי מחיר לגבי אותו דגם.

בבדיקה המדגמית נמצא, שבית המכס תל-אביב-יפו וידא שכל המכוניות מאותו דגם, שיובאו במשלוח אחד, ישוחרו במחיר זהה.

לפי סעיף 130 לפקודת המכס יש לחשב את ערך הטובין לצרכי המכס לפי ערכם בעת פדייתם. מאחר שבדרך כלל עובר זמן ממועד היבוא ועד הפדייה מרשות המכס והמחירים הם בקו עלייה, קבע האגף, כי בעת הפדייה יש להתחשב במחיר הנקוב בחשבון המוכר, בתנאי שלא עברו יותר משישה חודשים מתאריך החשבון.

בבדיקה של משלוח מכוניות מיפאן הועלה, כי בית המכס תל-אביב-יפו לא הקפיד בעת השחרור על המועד שנקבע ולא דרש מהיבואן לשנות את הצהרתו בעת הפדייה.

נבדק מדגם רשימונים של היבוא ונמצא, כי בית המכס תל-אביב-יפו הקפיד על כך שמתאריך החשבון ועד הפדייה לא יעברו יותר משישה חודשים.

על חשבונות ההובלה והביטוח נוספו פרמיות מיוחדות לכיסוי סיכוני מלחמה. הביקורת העלתה, כי למרות ששיעור פרמיה זו הוגדל בשנת 1974 המשכיו יבואנים להצהיר על השיעור הקודם הנמוך והמעריכים קיבלו את הצהרותיהם.

בעת עריכת ביקורת המעקב הייתה הפרמיה לכיסוי סיכוני מלחמה בשיעור 0.075% ובכל רשימוני היבוא שנבדקו, נמצאו הצהרות של היבואנים על שיעור זה.

העברת רכב ששוחר בפטור ממסים

חישוב המסים, שעל בעל רכב הפטור ממסים לשלם בעת העברת הרכב, נעשה על גבי טופס העברה. מעריכי המכס בבית המכס תל-אביב-יפו קבעו בטופס את הערך לאחר ניכוי הפחת ולא ציינו בדרך כלל את הערך המקורי ואת שיעורי הפחת.

בינואר 1978 נבדקו 20 טופסי העברה, שנערכו בבית המכס תל-אביב-יפו בשנת 1977. נמצא, שבכולם ציינו מעריכי המכס את הערך המקורי ואת שיעור הפחת וערכו חישוב מס מפורט.

בבתי מכס שונים היו לעתים הפרשים לא מוסברים בין מחירי הרכב לפני ניכוי הפחת, דבר שבא בדרך כלל כתוצאה מכך שבידי בתי המכס לא היו נתונים מעודכנים על מחירי כלי רכב חדשים.

מאז אמצע שנת 1975 מקבל אגף המכס והבלו פעם בשנה מחברות השיווק של הרכב

המיובא רשימות ובהן פרטים מלאים ומעודכנים על מחירי הרכב החדשים (הרשימות מתקבלות בדרך כלל בחודשים ספטמבר-אוקטובר, עם החלפת דגמי הרכב או לעתים יותר קרובות, כאשר חלים שינויים במחיר הרכב). הרשימות מועברות לבתי המכס המטפלים בשחרור רכב.

המעקב אחרי תשלום מסים על רכב ששוחרר בפטור

לצורך המעקב אחר תשלום המס על רכב שיובא ארצה ולא שולמו עליו מיסי היבוא הוקמה יחידת מעקב ארצית בבית המכס בירושלים. בידי היחידה לא היה רישום מרוכז ועדכני על מספר כלי הרכב של תיירים, שלא עזבו עוד את הארץ. בספירת הטפסים, שערך משרד מבקר המדינה בסוף נובמבר 1974, נמצא, שלגבי כ-1,400 כלי רכב, ששוחררו בפטור החל בשנת 1965 ועד סוף נובמבר 1973, לא נתקבל אישור שהם הוצאו מהארץ או ששולמו עליהם המסים.

לא חל שינוי במצב. בביקורת מעקב בנובמבר 1977 הועלה שמתוך כלי הרכב ששוחררו בפטור החל בשנת 1970 ועד סוף ספטמבר 1976, נמצאו כ-1,100 כלי רכב, שלא נתקבל אישור על הוצאתם מהארץ או על מסים ששולמו בעבורם.

בדיקה מדגמית של כ-100 טופסי יבוא זמני של רכב, שהטיפול בהם לא נסתיים תוך שנה מיום הוצאתם, העלתה, שהטיפול ביחידת המעקב, החל בדרך כלל באיחור, הוא נמשך זמן רב, ונעשה תוך הפסקות ארוכות.

הטיפול בטופסי יבוא זמני של רכב מתחיל בדרך כלל כחדש לפני תום מועד האישור הזמני, אך הטיפול שנערך בתחנות המכס, שאליהן פונה יחידת המעקב, עדיין נמשך זמן רב.

קרן לכיסוי מסים

דו"ח שנתי 26, עמ' 275

מענקים בגין זכויות עולים

מענקים לקיבוצים קולטי עולים. לשם ביצוע תשלומי המענקים לקיבוצים מהקרן לכיסוי מסים עבור עולים שנקלטו בקיבוצים, נעזר האגף ברשימות זכאים, שנערכו על-ידי המשרד לקליטת העלייה. האגף לא עמד על כך, שברשימות ייכללו נתונים על תאריך העלייה והקליטה של העולה בקיבוץ במקרים רבים לא צוינו בכרטסת המשרד נתונים על מספר תעודת העולה, תאריכי העלייה והקליטה בקיבוץ. בהעדר נתוני יסוד אלו, לא יכול היה אגף המכס והבלו לערוך בדיקה כל שהיא, כדי לאמת את זכאותם של העולים, ששמותיהם כלולים היו ברשימות.

החל בפברואר 1976 מגיש המשרד לקליטת העלייה לאגף רשימות של עולים, שבגינם זכאי קיבוץ למענק, הכוללות נתוני יסוד, כגון תאריך העלייה ותאריך הקליטה בקיבוץ, ומספר תעודת העולה. על פי התאריכים הנקובים ברשימות בודק האגף את זכאות העולים, לפני העברת התשלום לקיבוצים.

המשרד לקליטת העלייה לא עמד על כך, שהקיבוצים ידווחו בכתב על העולים שנקלטו ועל אלו שעזבו את הקיבוץ ומתי. עובדת עזיבה של עולה מקיבוץ צויינה בכרטסת המשרד על-ידי מחיקה, בלא שתהא לכך אסמכתא.

בתחילת 1976 פנה המשרד אל הקיבוצים בדרישה, שאחת לחצי שנה ידווחו בטפסים שהוכנו לכך על מקרי קליטה ועזיבה שוטפים. בעת הביקורת נמשך שחזור נתוני העזיבה משנים קודמות (ראה גם דו"ח שנתי 27, עמ' 501).

כתוצאה מהדיווח הלקוי לא ניתן היה לוודא, שמענקים לקיבוצים אמנם ניתנו רק בגין עולים, שהיו בקיבוץ בפרק הזמן הדרוש.

בתקופה ממאוס עד דצמבר 1976 ערכו יחידות החקירות והפיקוח של האגף ביקורת

מידגמית על דרכונים ותעודות עולה של 46 עולים שנקלטו ב־12 קיבוצים ושעבורם קיבלו הקיבוצים מענק מהקרן, כדי לוודא אם עמדו בתנאי המענק — הביקורת נערכה לפי רשימה שמית, שהגיש משרד הקליטה ל־30.6.1975. ב־39 מקרים היה המענק מוצדק. נתגלו 7 מקרים בהם קיבלו הקיבוצים מענקים שלא היו זכאים להם, כיוון שהעולים לא השלימו את תקופת ההשייה המזכה אותם בתשלום; האגף תבע בחזרה את הסכומים שהועברו לקיבוצים אלו. חלק מהכספים הוחזרו ועניינם של חלק מהם נמצא בטיפול.

המשרד לקליטת העלייה דיווח פעמיים, ולעיתים אף שלוש פעמים, על עולים שנקלטו בקיבוצים, כאשר בחלק מהמקרים נמצא, כי שמות עולים אלה נמחקו מהכרטיס, דבר המורה על עזיבתם את הקיבוץ. במספר מקרים אף דווח על עולים, שליד שמם בכרטיס צויין מועד העזיבה, אשר ממנו נתברר, שקיחה זה בטרם הושלמה הזכאות למענק. הסכומים ששולמו בגין מקרים אלו הסתכמו לפי חישובי הביקורת ב־156,000 ל"י בקירוב.

בהשוואת שמות העולים שהעביר המשרד לאגף בשמונה רשימות זכאים שבהן היה פירוט שמות, נמצא כי שמותיהם של 14 עולים נכללו שלוש פעמים בשלוש רשימות שונות, מהם שמותיהם של שניים מאותם עולים אף פעמיים באותה רשימה — כל פעם במסגרת קיבוץ אחר. כתוצאה מכך שולם סך 52,000 ל"י בקירוב מעל המגיע.

המשרד לקליטת העלייה בדק את רשימות העולים, שהעביר לאגף ושביניהם קיבלו הקיבוצים מענק. בעקבות הבדיקה העביר המשרד לאגף המכס והבלו בסוף מארס 1976 רשימה של 58 קיבוצים, שקיבלו סכומי יתר כדי 344,500 ל"י, מחמת טעויות שהיו בהעברת מידע על ידי המשרד לאגף המכס והבלו. הסכום נגבה בחזרה על ידי האגף. במהלך בדיקה זו נקבע ששבעה קיבוצים לא קיבלו את כל הכספים שהגיעו להם מהאגף, בסכום כולל של 42,250 ל"י; במאי אותה שנה שולמו כספים אלה לקיבוצים. במארס 1976 גם דרש המשרד מ־123 קיבוצים פרטים לגבי תאריכי העזיבה של עולים, שנתעורר ספק אם זכאים היו הקיבוצים למענק בניגוד באותם סכומים ששולמו להם. על סמך תשובות שנתקבלו עד אוקטובר 1976 מ־86 קיבוצים, נתברר, שהחוב המגיע לאגף מ־68 קיבוצים מביניהם מסתכם ב־789,750 ל"י; בפברואר 1977 גבה האגף סכום זה בחזרה מהקיבוצים (ראה גם דו"ח שנתי 27, עמ' 503). במאי 1977 קיבל המשרד תשובות מ־33 קיבוצים נוספים ונתברר כי חובם של 19 מביניהם מסתכם ב־227,500 ל"י; המשרד העביר נתונים אלו לאגף המכס לצורך הגבייה וטרם השלים את בדיקת תשובותיהם של 14 הקיבוצים האחרים. עד ינואר 1978 לא המציאו 4 קיבוצים את הפרטים המבוקשים.

ב־14 מקרים, הכוללים 20 תשלומים, דיווח המשרד לאגף על זכאותם של קיבוצים לקבלת המענק בגין עולים, שמעמדם על פי הירשום בכרטיס היה של תושבים חוזרים.

בפברואר 1976 נתקבל בחזרה מברית הפיקוח לקואופרציה החקלאית העובדת בע"מ שהיא המסגרת המשותפת לתנועות הקיבוציות, סכום של 68,250 ל"י, ששולם לקיבוצים כמענק בגין תושבים חוזרים. בסך הכל גבה האגף מהקיבוצים בתקופה מפברואר 1976 עד ספטמבר 1977 סכום של 1,612,000 ל"י.

מבקר המדינה עמד על כך, שחשוב לשמור שהקרן תשמש למקרים מיוחדים בלבד, שלפי שיקול הדעת המופעל יש הצדקה לזכותם בסיוע מהקרן וברוח זו אף מוגדרת מטרתה בדברי ההסבר לתקציב. כאשר מדובר בהטבות, דוגמת המענקים לקיבוצים, קולטי עולים, האמורות להינתן על פי קריטריונים קבועים, הרי שהמקור המתאים לנתינתן — אם אמנם דרושות הן — הוא תקציבו של המשרד הנוגע בדבר; במקרה זה, במשרד לקליטת העלייה.

האגף ממשיך לבצע את תשלום המענקים לקיבוצים קולטי עולים, והתקציב למטרה זו טרם הועמד לרשות המשרד לקליטת העלייה.

השתתפות במתן הנחות ממחירי מוצרים מייצור מקומי לעולים

כדי לעודד עולים לרכוש טובין בני קיימא מתוצרת הארץ במקום ליבאם, עשה האגף הסדר עם יצרנים, הרשאים למכור טובין בפטור. לפי נהלים שנקבעו, מעניק היצרן לעולה הנחה בשיעור

של 10% עד 20% ממחיר הטובין לצרן, כשמחצית ההנחה מוחזרת ליצרן על-ידי זיכוי חשבונו במחלקת מס קנייה.

הביקורת העירה על כך, כי הוצאת כספים מהקרן לצורך השתתפות בהנחה מהמחיר ולא לשם כיסוי מס המתוסף עליו, חורגת מייעודה של הקרן, שהיא לכסות מסים החלים על טובין. בתשובתו הודיע האגף, כי בנובמבר 1975 נתקבל בכנסת תיקון לפקודת המכס, שלפיו אפשר יהיה לתת החזר מכס בגין סחורות, ששימשו לייצור טובין, שנמכרו לעולים ושחל עליהם פטור ממס קנייה. על-ידי כך יוכלו המפעלים להוזיל תוצרתם הנמכרת לעולים. בעקבות התיקון לא יהיה צורך בהוצאת כספים מהקרן למטרת ההוזלה.

שר האוצר לא פירסם צו לפי סעיף 160 לפקודת המכס, שיסדיר את החזר ההנחה ליצרן בגין מכירת טובין בהנחה לעולים. האגף ממשיך לכסות את מחצית ההנחה ליצרנים, עפ"י ההסדרים הקודמים, מתקציב הקרן לכיסוי מסים. האגף הסביר את אי פרסום הצו בכך, שהוא נתקל בקשיי ביצוע, שהתעוררו בעקבות החקיקה, והגושא נבדק ע"י מומחי האגף. הנהלת האגף הודיעה לביקורת, שהיא תורו את השלמת הבדיקה בנושא.

כיסוי מס על מזגנים המיועדים לאזורים חמים

לגבי אזורים חמים במיוחד נתקבל עוד בשנת 1963 הסדר של כיסוי כ-50% ממס קנייה על המזגנים שנרכשו על-ידי תושבי אותם אזורים. בין אזורים אלו נכללו: העיר אילת, יישובי הערבה, בקעת בית שאן ובקעת הירדן. לא נקבעו קריטריונים חד-משמעיים ומוגדרים שלפיהם ינתנו הפטורים.

ביוני 1976 קבעה הוועדה לכיסוי מסים עקיפים, שיינתן כיסוי בשיעור 50% ממס קנייה, אך לא יותר מ-1,000 ל"י, למזגן אחד, לכל יחידת מגורים ביישובים חקלאיים שבאזורי פיתוח. הנמצאים מתחת לגובה פני הים. ההסדר חל על יישובי עמק הירדן, עמק בית שאן, חבל אילות, יישובי המועצה האזורית תמר וכן הערים בית-שאן ואילת. נקבע גם כי יינתן כיסוי בשיעור 50% ממס הקנייה על מזגנים לחדרי אוכל ביישובים הנ"ל — למעט הערים.

לגבי קרית שמונה, שמצב הבטחון בה קשה במיוחד, הוחלט לתת כיסוי מס בסך 750 ל"י לכל מזגן שיותקן בחדר בטחון. הואיל וגם מיישובים אחרים היו פניות בעניין דומה והן נדחו, היה רצוי שהוועדה תקבע רשימה של היישובים, שיהיו זכאים להטבה זו בהתחשב במצבם הבטחוני והכלכלי כאחד.

במחצית השנייה של 1975 החליטה הוועדה לכיסוי מסים עקיפים להחיל את ההסדר של כיסוי מסים למזגן המותקן בחדר בטחון, על כל היישובים בקו העימות, בדומה להסדר שבקרית שמונה, בלא שנקבעה רשימה של יישובים הזכאים להטבה זו.

קבלת החלטות לכיסוי מסים מהקרן

נמצאו כמה מקרים, שההחלטות עליהם לא נתקבלו תוך כדי דיון בוועדה: ההחלטה נתקבלה על-ידי מנהל האגף או הממונה על הכנסות המדינה ואגף התקציבים, והוועדה ציינה בפרו-טוקול, כי "היא רושמת לפני החלטות אלה". הביקורת העירה, שכל אימת שמתעורר צורך להוציא כספים מהקרן לכיסוי מסים, יש להביא את הדבר לדיון ענייני, בדרך זו יובטח, שההחלטות יתקבלו לפי שיקולים אחידים.

ב-1.4.1976 פירסם האגף תיקון לתהליך הפנימי, ובו נקבע נוהל שלפיו יש להקפיד שהתשלומים ייעשו על פי החלטת הוועדה בלבד. במקרים דחופים כאשר יש צורך לתת הוראה להוציא כספים מהקרן לכיסוי מסים ואין אפשרות להמתין עד לכינוס הוועדה, נקבע, כי יש לדאוג לזימון דחוף של הוועדה ולקבל החלטה של רוב חבריה, דהיינו שלוש חברי ועדה.